

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, професора Андрущенко Ігоря Григоровича на дисертацію Дудко Анастасії Геннадіївни на тему «Адміністративно-правове регулювання протидії психологічному насильству (мобінгу) в Національній поліції України», представлену до захисту у спеціалізовану вчену раду Національної академії внутрішніх справ на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 – Право

Актуальність теми дослідження. Загальновідомо, що головним чинником ефективного функціонування правоохоронної системи є її спроможність забезпечити захист прав і свобод працівників, створити сприятливі умови для їхньої професійної діяльності. У всі часи питання захисту психологічного здоров'я працівників правоохоронних органів, зважаючи на їхню особливу значущість, викликали підвищений інтерес. Сучасні реалії свідчать про те, що захист психологічного здоров'я поліцейських є запорукою ефективності правоохоронної системи України. З цієї причини всі аспекти, пов'язані з адміністративно-правовим регулюванням протидії мобінгу, характеризуються підвищеною актуальністю. Адміністративно-правове регулювання протидії мобінгу в Національній поліції України має виняткове значення, оскільки саме через цей механізм здійснюється захист прав поліцейських, забезпечується їх психологічне благополуччя, створюються умови для їх професійного розвитку та ефективної роботи. Зокрема, адміністративно-правове регулювання включає в себе заходи з попередження, виявлення та реагування на випадки мобінгу, створення нормативно-правової бази, яка регулює питання протидії психологічному насильству, а також забезпечення відповідальності за його прояви. Водночас, питання адміністративно-правового регулювання протидії мобінгу в Національній поліції України не лише мало вивчене, але й потребує комплексного дослідження його ролі та значення для забезпечення правопорядку та захисту прав поліцейських. Важливо розробити ефективні механізми протидії мобінгу, які б враховували як міжнародний досвід, так і особливості національної правоохоронної системи.

Слід зауважити, що у вітчизняній юридичній літературі проблеми та значення адміністративно-правового регулювання протидії мобінгу в Національній поліції України висвітлені недостатньо, в існуючих наукових працях ці питання досліджувалися фрагментарно або в рамках широкої правової проблематики, без комплексного підходу, що, у свою чергу, визначає актуальність обраного напрямку наукового пошуку. Тому вирішення цих нагальних питань підтверджує актуальність дисертаційного дослідження.

З огляду на це, обрана Дудко А. Г. тема дисертаційного дослідження «Адміністративно-правове регулювання протидії психологічному насильству (мобінгу) в Національній поліції України» є досить актуальною, оскільки присвячена важливим і малодослідженим питанням публічного адміністрування у сфері регулювання протидії психологічному насильству (мобінгу). Крім того, представлена на рецензування дисертація, незважаючи на її актуальність, недостатньо опрацьована вітчизняними науковцями, в тому числі на рівні дисертаційних досліджень. Таким чином, дисертація Дудко А. Г. є одним з перших комплексних адміністративно-правових досліджень з питань регулювання протидії психологічному насильству (мобінгу) в Національній поліції України.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача.

Науковий рівень і публікації здобувачки на підставі аналізу та порівняння між собою за змістами є взаємовідповідними та відображають зміст і сутність однієї наукової проблематики, що безперечно свідчить про глибоке й ґрунтовне опрацювання теми, її об'єкта й предмета. Вступ характеризується високим рівнем аргументації щодо необхідності опрацювання основних структурних елементів дисертації, вказується їх взаємопов'язаність та компліментарність одне відносно одного, аналіз змісту, висновків до кожного розділу та загальних висновків до роботи свідчить про правильність вибору інструментарію наукового дослідження, його влучність та можливість викладу шляхів розв'язання основних проблем саме завдяки високому науковому рівню відповідної дисертаційної праці.

Основні наукові результати дисертаційної роботи опубліковано в п'яти наукових статтях, чотири із яких опубліковані в виданнях уключених до категорії «Б», одна в зарубіжному науковому періодичному виданні та сім тез доповідей і

наукових повідомлень на науково-практичних конференціях.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. Низка положень, висновків, пропозицій і рекомендацій, що викладені в дисертаційному дослідженні Дудко А. Г., отримано вперше або суттєво вдосконалено. Вони мають достатній ступінь наукової новизни. Наукова новизна отриманих результатів впливає з актуальності теми дослідження. Вона полягає також у тому, що сама кваліфікаційна наукова праця присвячена актуальним і маловідомим питанням публічного адміністрування у сфері протидії психологічному насильству (мобінгу) в правоохоронних органах. Так, здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове розв'язання наукового завдання, що полягає у виробленні адміністративно-правових засад адміністративно-правового регулювання протидії психологічному насильству (мобінгу), а також розроблено на цій основі пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства та практики його застосування. Вперше досліджено генезис становлення та розвитку адміністративно-правового регулювання психологічного насильства (мобінгу) в Національній поліції історичні періоди та сформовано його історичні періоди; визначено, що психологічне насильство (мобінг) в Національній поліції як неприйнятна форма поведінки, коли працівники поліції піддаються систематичним психологічним утискам, запобіганню або обмеженню доступу до ресурсів та можливостей, грубому ставленню, образам, шантажу, залякуванню або іншим навмисним діям чи бездіяльності, з метою завдання шкоди здоров'ю особи або контролю над постраждалою особою. Водночас, сформульовано ознаки психологічного насильства (мобінгу) в Національній поліції; запропоновано розуміння механізму адміністративно-правового регулювання психологічного насильства (мобінг) в Національній поліції та його складових елементів; класифіковано психологічне насильство (мобінг) у Національній поліції за формами прояву на види: вербальний мобінг; емоційний мобінг; соціальний мобінг; фізичний мобінг; сексуальний мобінг; кібермобінг; організаційний мобінг; за спрямованістю дії класифіковано мобінг в Національній поліції на: свідомий та несвідомий; за кількістю кривдників на: колективний мобінг чи особистісний; в

залежності від виду психологічного впливу на: латентний мобінг та відкритий мобінг; доведено, що адміністративна відповідальність за психологічне насильство (мобінг) в Національній поліції України – це особлива діяльність уповноважених суб'єктів публічної адміністрації, яка полягає у застосуванні до винної особи (до поліцейського) заходів адміністративного примусу за вчинене протиправне діяння чи бездіяльність, що містить ознаки психологічного насильства (мобінгу) у процесі виконання професійної діяльності в органах Національної поліції; сформульовано ознаки адміністративної відповідальності за психологічне насильство (мобінг) в Національній поліції України; виокремлено три групи напрямів ефективності протидії психологічному насильству (мобінгу) у Національній поліції України, зокрема: 1) державно-правовий напрям; 2) правозастосовчий напрям; 3) профілактично-виховний напрям; обґрунтовано необхідність розробки та впровадження Закону України «Про психологічне насильство (мобінг) у публічній службі» та Антимобінгову Стратегію для поліцейських.

У дисертаційному дослідженні сформульовано низку положень, що мають важливе значення для науки адміністративного права та практичної діяльності поліції.

Таким чином, дисертаційне дослідження Дудко А. Г. здійснене на високому теоретичному та методологічному рівнях. Висновки, положення, рекомендації та пропозиції дисертації, відповідають вимогам Положення на здобуття ступеня доктора філософії, є обґрунтованими та логічними, мають достатній ступінь наукової новизни і практичне значення.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обґрунтованість положень, висновків, рекомендацій і пропозицій дисертаційного дослідження Дудко А. Г. не викликають жодних сумнівів. Вони логічно слідують із тексту дисертаційного дослідження та базуються на власних судженнях автора, зібраних матеріалах, їх аналізі та узагальненні. Пропозиції, запропоновані дисертантом, стосовно вдосконалення чинного адміністративного законодавства України мають важливе теоретичне та практичне значення.

Тема дисертації ґрунтується на Плані дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021-2023 роки (розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 червня 2021 року № 756-р), Національній стратегії у сфері прав людини (Указ Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021), Цілях сталого розвитку України на період до 2030 року (Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019), Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021-2025 роки, що затверджена постановою загальних зборів НАПрН України від 26.03.2021 р. № 12-21; відповідає тематиці наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки (наказ МВС України № 454/2020).

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Результати наукового пошуку, що виносяться на захист, отримані завдяки застосуванню комплексу загальнонаукових і спеціальних методів, зокрема методів аналізу (історико-правового, логічного, логіко-семантичного, аксіологічного), синтезу, аналогії та індуктивного узагальнення, діалектичного, порівняльного, порівняльно-правового методів тощо.

Методологічну основу дисертаційної праці складають класичні та сучасні концепції становлення та розвитку адміністративного права на основі вчень зарубіжних та вітчизняних науковців.

Автор зазначає, що обрана методологія й відповідний концептуальний підхід, з урахуванням окреслених завдань і мети дослідження, амбітних цілей щодо розв'язання основних наукових завдань дозволили фундаментально підійти до питання тлумачення загальноправових і спеціальних категорій, окреслити всі необхідні елементи юридичних явищ і підкреслити не лише актуальність відповідної теми та виокремити й загострити увагу читача на найбільш проблемних питаннях, а й запропонувати ймовірні шляхи їх розв'язання найбільш ефективними інструментами.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження. Теоретичне значення положень дисертаційного дослідження полягає в тому, що воно містить новітні визначення основних понять, термінів і явищ, що безпосередньо

стосуються публічного адміністрування сферою регулювання протидії психологічного насильства (мобінгу), не лише на локальному прикладному рівні, а й з огляду на необхідність подальшого вдосконалення відповідних положень в межах науки адміністративного права.

Сформульовані в дисертаційному дослідженні положення, висновки, рекомендації та пропозиції впроваджено та може бути використано в:

– *науково-дослідній сфері* – для подальшого розроблення проблемних питань, пов'язаних із визначенням специфіки діяльності суб'єктів адміністрування щодо протидії психологічному насильству (мобінгу) в правоохоронних органах (Акт впровадження Національної академії внутрішніх справ 10.06.2024 року);

– *правотворчій сфері* – для вдосконалення чинного законодавства, що регламентує діяльність запобігання та протидії мобінгу у Комітеті Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності (Лист Голови Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності № 04-27/12-2024/98422 від 03.05.2024 року);

– *правозастосовній сфері* – отримані результати стануть в нагоді при визначенні стратегії розвитку Міністерства внутрішніх справ та Національної поліції України, зокрема;

– *практичній діяльності* – отримані результати дослідження використовуються у роботі Громадської організації «Департамент юстиції» під час формування статутних завдань в частині захисту прав та законних інтересів громадян (Лист № 4 від 15.04.2024 року), у діяльності Шевченківського управління поліції Головного управління Національної поліції у м. Києві, з метою удосконалення службової дисципліни поліцейських та зниження рівня психологічного насильства у їх діяльності (Акт впровадження № 548/2024 від 08.05.2024 року); у практичній діяльності Головного управління Національної соціальної сервісної служби у Черкаській області (Акт впровадження № 0021-01-13/238-24 від 09.04.2024 року);

– *освітньому процесі* – під час викладання дисциплін «Адміністративне право», «Публічна служба», «Поліцейське право» для підготовки лекцій і

навчальних посібників із цієї тематики (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 16.04.2024 року).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертація написана українською мовою, відповідає вимогам, що висуваються до підготовки такого виду робіт. Складається з анотації, вступу, трьох розділів, що охоплюють 8 підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 213 сторінок, з них основного тексту – 187 сторінок. Список використаних джерел розміщено на 17 сторінках і налічує 157 найменувань.

Анотація у стислій формі містить основні тези дисертаційного дослідження, викладена українською та англійською мовами.

Розділ 1 «Теоретико-правові засади адміністративно-правового регулювання протидії психологічному насильству (мобінгу) в Національній поліції України» складається з трьох підрозділів:

Підрозділ 1.1. «Генезис становлення та розвитку психологічного насильства (мобінгу) в Національній поліції України» присвячено дослідженню генезису, становлення та еволюції психологічного насильства.

Підрозділ 1.2. «Поняття та особливості психологічного насильства (мобінгу) в Національній поліції України» в якому визначено та охарактеризовано поняття, особливості та принципи адміністративно-правового регулювання протидії психологічному насильству (мобінгу).

Підрозділ 1.3. «Класифікація психологічного насильства (мобінгу) в Національній поліції України», спрямований на визначення видів, форми, співвідношення мобінгу в правоохоронних органах.

Розділ 2 «Механізм адміністративно-правового регулювання протидії психологічному насильству (мобінгу) в Національній поліції України» складається з трьох підрозділів:

Підрозділ 2.1. «Поняття на елементи механізму адміністративно-правового регулювання протидії психологічному насильству (мобінгу) в Національній поліції України», присвячений дослідженню та визначенню поняття механізму адміністративно-правового регулювання протидії психологічному насильству (мобінгу) в Національній поліції України, надано ґрунтовну характеристику

особливостей механізму адміністративно-правового регулювання протидії психологічному насильству (мобінгу) в Національній поліції України.

Підрозділ 2.2. «Нормативно-правове забезпечення протидії психологічному насильству (мобінгу) в Національній поліції України», в якому надано детальну характеристику нормативно-правових актів, які регулюють адміністративно-правового регулювання протидії психологічному насильству (мобінгу) в Україні.

Підрозділ 2.3. «Поняття та особливості адміністративної відповідальності за психологічне насильство (мобінг) в Національній поліції України», в якому здійснено ґрунтовну характеристику склад правопорушення та суб'єктів адміністрування в сфері протидії психологічному насильству (мобінгу) в Україні.

Розділ 3 «Шляхи удосконалення механізму адміністративно-правового регулювання протидії психологічному насильству в Національній поліції України» складається з двох підрозділів:

Підрозділ 3.1. «Міжнародний досвід щодо механізму адміністративно-правового забезпечення протидії психологічному насильству (мобінгу) в Національній поліції України», в межах якого проаналізовано міжнародний досвід адміністративно-правового регулювання протидії психологічному насильству (мобінгу) в правоохоронних органах.

Підрозділ 3.2. «Напрямки ефективності адміністративно-правового забезпечення протидії психологічному насильству (мобінгу) в Національній поліції України», присвячений вдосконаленню адміністративно-правових засад публічного адміністрування у сфері протидії психологічному насильству (мобінгу).

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації в практиці. Отримані результати дисертаційного дослідження Дудко А. Г. на тему «Адміністративно-правове регулювання протидії психологічному насильству (мобінгу) в Національній поліції України» доречно використовувати для підвищення рівня правової культури та правосвідомості представників органів публічної влади, зокрема працівників виконавчих органів, правоохоронних органів та працівників науково-дослідних установ системи МВС, в освітньому процесі закладів вищої освіти, науково-дослідних розробках наукових установ,

при підготовці наукових праць, плануванні досліджень за цим напрямом.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. У цілому позитивно оцінюючи кваліфікаційну наукову працю, необхідно звернути увагу на окремі дискусійні питання, що потребують додаткової аргументації, пояснень у ході публічного захисту або спрямовані на їх врахування в подальшій науковій роботі, зокрема:

1. На стор. 185 дисертаційного дослідження визначено, що механізм адміністративно-правового регулювання протидії мобінгу в Національній поліції України – це сукупність адміністративно-правових інструментів, які застосовуються задля врегулювання суспільних відносин в частині протидії застосування психологічного тиску у вигляді дій чи бездіяльності поліцейських у процесі проходження публічної служби з метою попередження негативних наслідків, які можуть призводити до смертності. Виникає питання, які саме елементи механізму адміністративно-правового регулювання протидії мобінгу в Національній поліції України Вами охарактеризовано?

2. Вами охарактеризовано міжнародний досвід Данії, Норвегії, Німеччини, Польщі, Італії, США, Великобританії, Квебеку, Франції на основі чого сформовано, що у них на законодавчому рівні встановлена заборона мобінгу та всі його прояви. Виникає питання, досвід яких саме країн Вами імплементовано у нашій країні.

Разом з тим, наведені вище зауваження та пропозиції в основному мають дискусійний характер і слугують підставою для плідної та конструктивної наукової дискусії під час публічного захисту дисертаційної роботи й не впливають на високу наукову цінність дисертаційного дослідження. За своєю актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю та практичною значущістю отриманих результатів робота є суттєвим внеском у науку філософію права.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Під час рецензування дисертаційного дослідження й опрацювання наукових публікацій Дудко А. Г. фактів порушень академічної доброчесності не виявлено. Дисертація є оригінальною, самостійно виконаною працею.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

Дисертаційна робота Дудко Анастасії Геннадіївни на тему «Адміністративно-правове регулювання протидії психологічному насильству (мобінгу) в Національній поліції України», подана на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним, цілісним і завершеним науковим дослідженням.

За актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною значущістю здобутих дисертантом результатів, дисертація відповідає спеціальності 081 – Право та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 261, Наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 р. № 40 і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор – Дудко Анастасія Геннадіївна – на підставі прилюдного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 – Право зі спеціальності 081 – Право.

Рецензент:

**професор кафедри
економіко-правових дисциплін
навчально-наукового інституту права та психології
Національної академії внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, професор**

Ігор АНДРУЩЕНКО

